

**Y Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc
ac Addysg**

**Children, Young People
and Education Committee**

Julie James AS

Y Gweinidog Newid Hinsawdd

10 Ionawr 2024

**Ymateb ffurfiol i ymgynghoriad Llywodraeth Cymru ar y Papur Gwyn ar roi diwedd ar ddigartrefedd
yng Nghymru**

Annwyl Julie,

Mae'r llythyr hwn, a'i atodiad, yn ymateb ffurfiol i gynigion ym Mhapur Gwyn Llywodraeth Cymru ar roi diwedd ar ddigartrefedd yng Nghymru. Mae ein hymateb yn canolbwyntio ar y meysydd sy'n uniongyrchol berthnasol i'n gwaith ar ddiwygio radical ar gyfer plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal fel y nodir yn ein hadroddiad 'Os nad nawr, pryd?' a gyhoeddwyd ym mis Mai 2023.

Rydym yn falch o nodi bod y Papur Gwyn yn datgan bod Llywodraeth Cymru wedi ystyried ein hadroddiad fel rhan o'r gwaith o ddatblygu'r diwygiadau arfaethedig. Mae sawl cynnig i'w groesawu yn y Papur Gwyn sy'n cyd-fynd â'r argymhellion yn ein hadroddiad.

Fodd bynnag, ni ellir amcangyfrif yn rhy isel faint yr anfantais sy'n wynebu pobl ifanc sy'n gadael gofal. Canfu ein hadroddiad fod profiad o fod mewn gofal yn "llwybr rhagweladwy" i ddigartrefedd ac mae'n nodi bod cymaint ag 1 o bob 4 person sy'n gadael gofal yn ddigartref pan fyddant yn troi'n 18 oed.¹ Felly, rydym yn eich annog i dderbyn y 9 argymhelliad a nodir gennym yn yr atodiad i'r llythyr hwn.

Gyda'i gilydd, bydd yr argymhellion hyn yn helpu Llywodraeth Cymru ac awdurdodau lleol i raddau helaeth i weithredu fel y 'rhieni corfforaethol' gorau y gallant fod. Yn ein hadroddiad, gwnaethom nodi:

"Dylai unrhyw un sy'n honni bod y wladwriaeth yn gwneud ei gwaith rhianta corfforaethol yn dda ystyried a fyddent yn hapus i'w plentyn eu hunain gael gofal"

¹ Senedd Cymru, 'Os nad nawr, pryd?', Mai 2023, tudalennau 122-123

Senedd Cymru

Bae Caerdydd, Caerdydd, CF99 1SN
SeneddPlant@senedd.cymru
senedd.cymru/SeneddPlant
0300 200 6565

Welsh Parliament

Cardiff Bay, Cardiff, CF99 1SN
SeneddChildren@senedd.wales
senedd.wales/SeneddChildren
0300 200 6565

gan y system honno. A fyddai unrhyw riant da yn dymuno hynny ar gyfer ei blentyn ei hun. Dydyn ni ddim yn credu y bydden nhw. Rhaid i rieni corfforaethol yng Nghymru wneud llawer, llawer yn well.”²

Yn rhinwedd eich swydd fel y Gweinidog sy'n gyfrifol am dai, a chan gydnabod mai to dros ben person ifanc yw'r peth mwyaf sylfaenol y byddai unrhyw 'riant da' yn ei ddarparu i'w gadw'n ddiogel, rydym yn galw arnoch i sicrhau bod ffyrdd llawer cryfach o ddiogelu'r rhai sy'n gadael gofal yng Nghymru mewn rhai agweddau ar y Papur Gwyn hwn na'r hyn a gynigir ar hyn o bryd.

Mater penodol yr ydym am dynnu sylw ato yw un sy'n cael ei anwybyddu'n aml. Gall anghenion tai rhieni sydd â phrofiad o fod mewn gofal fod yn gymhleth, ond maent yn cael effaith sylweddol o ran a all eu plant eu hunain aros yn eu gofal. Clywsom dro ar ôl tro fod materion tai yn aml yn ffactor allweddol pan fydd penderfyniadau'n cael eu gwneud yn y llys teulu ynghylch a all eu plant eu hunain aros yn eu gofal. Rydym wedi gwneud dau argymhelliad ynghylch hyn.

Argymhelliad allweddol yr ydym am ei bwysleisio i bawb sy'n gadael gofal, gan gynnwys rhieni sydd â phrofiad o fod mewn gofal, yw ein barn y dylid creu chweched categori o'r enw 'blaenoriaeth resymol' ar gyfer pobl sydd â phrofiad o fod mewn gofal ni waeth beth fo'u statws digartrefedd, er mwyn eu hatal rhag mynd i mewn i'r system ddigartrefedd i gael mynediad at dai cymdeithasol. Byddwch yn ymwybodol bod hyn yn cyd-fynd ag argymhellion [Adolygiad Grŵp Arbenigol Llywodraeth Cymru](#).

Yn ystod ein hymchwiliad, clywsom lawer o eiriau cynnes a nodwyd bwriadau da am rianta corfforaethol ar gyfer plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal. Eto i gyd gymaint o weithiau clywsom yn uniongyrchol gan bobl ifanc nad yw'r rhain yn cael eu trosi'n weithredoedd pendant ac nad oeddent yn gwneud gwahaniaeth gwirioneddol i'w bywydau, hyd yn oed ar adegau o argyfwng.

Yn seiliedig ar brofiad byw uniongyrchol y nifer o bobl sy'n gadael gofal yng Nghymru y cawsom y fraint o siarad â hwy, mae'n amlwg bod angen newidiadau sylweddol er mwyn i dai chwarae rhan hanfodol fel rhiant corfforaethol.

Edrychwn ymlaen at weld y cynigion hyn yn y Papur Gwyn yn datblygu ymhellach fyth er budd yr holl bobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal.

Rwyf wedi anfon copi at Gadeirydd y Pwyllgor Llywodraeth Leol a Thai oherwydd diddordeb ein pwyllgorau yn y materion hyn.

---

² Senedd Cymru, 'Os nad nawr, pryd?', Mai 2023, tudalen 6

Yn gywir,

Jayne Bryant

Jayne Bryant AS
Cadeirydd

Cc: John Griffiths AS
Cadeirydd y Pwyllgor Llywodraeth Leol a Thai

Croesewir gohebiaeth yn Gymraeg neu yn Saesneg.

We welcome correspondence in Welsh or English.

Atodiad: Ymateb gan y Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg

Mae'r ymateb hwn yn tynnu'n uniongyrchol ar y dystiolaeth a gasglwyd gennym, a'r casgliadau y daethom iddynt, yn ystod ein hymchwiliad i ddiwygio radical ar gyfer plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal.

Er bod gan y rhai sy'n gadael gofal hawliau cyfreithiol presennol, dangosodd ein hymchwiliad fod pobl ifanc mewn gofal yng Nghymru yn wynebu ymyl clogwyn o ran cymorth pan fyddant yn troi'n 18 oed. Clywsom, mewn gwirionedd, fod lefel y cymorth a gânt ar ôl troi'n 18 oed, ac yn sicr ar ôl troi'n 21 oed, yn isel iawn, neu nad yw'n bodoli o gwbl ym mhrofiad rhai pobl ifanc.

Clywsom fod profiad o fod mewn gofal yn "llwybr rhagweladwy" i ddigartrefedd a bod cymaint ag 1 o bob 4 person sy'n gadael gofal yn ddigartref pan fyddant yn troi'n 18 oed.³ Felly, rydym yn gwneud 9 argymhelliad mewn ymateb i gynigion y Papur Gwyn er mwyn sicrhau bod Llywodraeth Cymru ac awdurdodau lleol, mewn cysylltiad â thai a digartrefedd, yn gweithredu fel y 'rhieni corfforaethol' gorau y gallant fod.

Mater sy'n cael ei anwybyddu'n aml yw anghenion tai rhieni sydd â phrofiad o fod mewn gofal. Clywsom dro ar ôl tro fod materion tai yn aml yn ffactor allweddol pan fydd penderfyniadau'n cael eu gwneud yn y llys teulu ynghylch a all eu plant eu hunain aros yn eu gofal. Felly, rydym wedi gwneud argymhelliad penodol ynghylch hyn.

Mynd i mewn i'r system ddigartrefedd

Yn ystod ein gwaith, clywsom nad oedd pob rhan o awdurdod lleol yn deall eu rôl rhianta corfforaethol ac felly nad ydynt yn cyflawni eu dyletswyddau. Dywedodd Llamau wrthym fod disgwyliad o hyd i lawer o bobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal orfod mynd drwy'r llwybr digartrefedd a bod hynny'n annerbyniol.⁴ Fel y byddwch yn ymwybodol, gall y rhai sy'n gadael gofal ddod yn ddigartref yn syth ar ôl gadael gofal neu unwaith y bydd lleoliad wedi methu.

Felly, rydym yn falch iawn o weld cynigion ar gyfer egluro o fewn deddfwriaeth, ar gyfer y rhai sy'n gadael gofal cymdeithasol neu'r system cyfiawnder ieuencid, ei bod yn 'benodol waharddedig' defnyddio'r system ddigartrefedd fel llwybr allan o ofal neu gyfiawnder ieuencid. Rydym hefyd yn

---

³ Senedd Cymru, 'Os nad nawr, pryd?', Mai 2023, tudalennau 122-123

⁴ Senedd Cymru, 'Os nad nawr, pryd?', Mai 2023, tudalen 122

cefnogi'n llwyr y pwyslais y dylid gwneud gwaith cynllunio, ac y dylid gwneud trefniadau ar gyfer llety ymlaen llaw.

Mae'r Papur Gwyn yn cynnig cryfhau'r cyfrifoldebau rhianta corfforaethol presennol i sicrhau nad yw unigolion 16 a 17 oed sy'n ddigartref neu sydd mewn perygl o fod yn ddigartref yn disgyn rhwng gwasanaethau, a bod gwasanaethau cymdeithasol a gwasanaethau digartrefedd yn gweithio mewn 'gwir bartneriaeth' i sicrhau llety addas ac unrhyw gefnogaeth ehangach.

Argymhelliad 1: Mae angen i Lywodraeth Cymru fod yn fwy eglur ynghylch disgwyliadau ymarferol ei chynigion digartrefedd bod gwasanaethau cymdeithasol a gwasanaethau tai yn gweithio 'mewn gwir bartneriaeth' fel y nodir yn y Papur Gwyn. Rhaid iddi fod yn glir beth mae hyn yn ei olygu yn ymarferol i sicrhau bod pobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal yn cael gwell mynediad at lety diogel ac addas.

Angen blaenoriaethol

Rydym yn croesawu'r cynnig i bobl sydd â phrofiad o fod mewn gofal o unrhyw oedran fod â statws angen blaenoriaethol ac rydym yn annog Llywodraeth Cymru i weithredu'n gyflym i greu'r categori angen blaenoriaethol newydd, gan ddefnyddio pwerau presennol yn adran 72(1) o Ddeddf Tai (Cymru) 2014.

Mae'r Pwyllgor yn deall y rhesymeg a gynigir yn y Papur Gwyn i ddiddymu'r prawf angen blaenoriaethol ac mae'n croesawu ei uchelgais o ran codi safonau i bawb. Serch hynny, rydym yn pryderu am y canlyniadau negyddol anfwriadol posibl y gallai'r cynnig hwn eu cael ar bobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal y gwyddom eu bod mewn mwy o berygl o fod yn ddigartref ac y mae'n llawer llai tebygol bod ganddynt deulu y gallant aros gyda hwy dros dro. Mae Gwasanaeth Eiriolaeth Ieuentid Cenedlaethol (NYAS) Cymru wedi mynegi pryder i ni y gallai'r cynnig i ddiddymu statws angen blaenoriaethol arwain at ganlyniadau negyddol i bobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal.⁵ Mae Llamau wedi dweud wrthym, er ei fod yn cefnogi'n llawn ddiddymu angen blaenoriaethol, fod nifer o faterion yn ymwneud â phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal y mae angen i Lywodraeth Cymru eu hystyried ymhellach, gan gynnwys:

- **Mwy o gystadleuaeth am Dai Cyfyngedig:** Gall diddymu'r prawf angen blaenoriaethol arwain at fwy o gystadleuaeth am adnoddau tai cyfyngedig. Gallai'r rhai sy'n gadael gofal a phlant sydd â phrofiad o fod mewn gofal, a all fod eisoes yn wynebu heriau wrth sicrhau llety sefydlog, wynebu anawsterau ychwanegol os oes mwy o alw am dai.

⁵ NYAS, 'Gwybodaeth ychwanegol', Tachwedd 2023

- **Oedi Posibl o ran Cymorth Tai:** O ddiddymu'r prawf angen blaenoriaethol, efallai y bydd angen amser rhagarweiniol i'r system newydd ddod i rym. Yn ystod y cyfnod hwn, gall pobl sy'n gadael gofal ac unigolion sydd â phrofiad o fod mewn gofal wynebu oedi wrth gael mynediad at gymorth tai, a allai eu gwneud yn fwy agored i niwed.
- **Pethau penodol sy'n gwneud y rhai sy'n gadael gofal yn agored i niwed:** Mae'r rhai sy'n gadael gofal yn aml yn wynebu heriau unigryw, gan gynnwys trosglwyddo i fyw'n annibynnol heb gymorth teuluol. O ddiddymu'r prawf angen blaenoriaethol dylai fod mesurau ar waith i fynd i'r afael â'r pethau penodol sy'n gwneud y rhai sy'n gadael gofal yn agored i niwed, gan sicrhau eu bod yn cael y cymorth angenrheidiol yn ystod y cyfnod pontio i fyw'n annibynnol.
- **Yr Effaith ar Atal Digartrefedd:** Gall y prawf angen blaenoriaethol fod yn fecanwaith i nodi a blaenoriaethu unigolion sy'n agored i niwed ac sydd mewn perygl o fod yn ddigartref. Gall ei ddileu effeithio ar effeithiolrwydd ymdrechion i atal digartrefedd, yn enwedig ar gyfer y rhai sy'n gadael gofal ac a all fod mewn mwy o berygl o wynebu ansefydlogrwydd tai.
- **Angen Gwasanaethau Cymorth Digonol:** Fel rhan o'r strategaeth ehangach, mae'n hanfodol sicrhau bod y rhai sy'n gadael gofal yn cael mynediad at wasanaethau cymorth sy'n mynd i'r afael â'u hanghenion unigryw. Mae hyn yn cynnwys cymorth iechyd meddwl, cymorth addysg a chyflogaeth, a gwasanaethau eraill sy'n cyfrannu at eu llesiant cyffredinol a'u sefydlogrwydd tai.
- **Dyrannu Adnoddau:** Bydd angen i awdurdodau lleol reoli eu hadnoddau yn effeithiol o hyd a phenderfynu sut y mae unigolion, gan gynnwys y rhai sy'n gadael gofal, yn cael eu blaenoriaethu ar gyfer dyraniadau tai. Dylai canllawiau a pholisïau clir fod ar waith i sicrhau bod adnoddau'n cael eu dyrannu'n deg ac yn dryloyw gan ystyried anghenion penodol y rhai sy'n gadael gofal.
- **Monitro a Gwerthuso:** Dylid monitro a gwerthuso'n ofalus effaith diddymu'r prawf angen blaenoriaethol ar y rhai sy'n gadael gofal. Mae hyn yn cynnwys asesu a effeithir yn anghymesur ar y rhai sy'n gadael gofal, ac os felly, efallai y bydd angen addasu'r system i fynd i'r afael ag unrhyw ganlyniadau anfwriadol.⁶

Argymhelliad 2: Rhaid i Lywodraeth Cymru weithredu'n gyflym i greu categori angen blaenoriaethol newydd, er mwyn i anghenion pobl sydd â phrofiad o fod mewn gofal hyd at 25

⁶ Llamau, 'Gwybodaeth ychwanegol', Rhagfyr 2023

oed gael eu blaenoriaethu gan ddefnyddio pwerau presennol yn adran 72(1) o Ddeddf Tai (Cymru) 2014.

Argymhelliad 3: Rhaid i Lywodraeth Cymru, gan ymgynghori â phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal a'r rhanddeiliaid sy'n cynrychioli eu buddiannau, gynnal asesiad effaith i nodi unrhyw ganlyniadau negyddol anfwriadol diddymu angen blaenoriaethol i bobl sydd â phrofiad o fod mewn gofal ac sy'n ddigartref neu sydd mewn perygl o fod yn ddigartref. Dylai'r canlyniadau anfwriadol gynnwys y rhai a nodir yn yr ymateb hwn. Yna, rhaid i Lywodraeth Cymru sicrhau bod mesurau clir ar waith ar gyfer cynigion deddfwriaethol diwygiedig i liniaru'r risgiau hyn.

Cysylltiad lleol (digartrefedd)

Mae'r Papur Gwyn yn cynnig bod pobl sydd â phrofiad o fod mewn gofal yn cael eu heithrio o ddarpariaethau cysylltiad lleol mewn deddfwriaeth ynghylch digartrefedd. Rydym yn falch o weld bod hyn yn cyd-fynd â'n hargymhelliad y dylid diystyru cysylltiad lleol ar gyfer pobl sydd â phrofiad o fod mewn gofal. Ein casgliad oedd:

*"Fel arfer, ychydig iawn o ddewis – os o gwbl – sydd gan blant sydd â phrofiad o fod mewn gofal ynglŷn â ble maent yn cael eu lleoli. Mae bron yn sicr y bydd y rhai sy'n gadael gofal yn gwbl ddi-fai os nad oes ganddynt gysylltiad â'r ardal leol y maent am fyw ynddi."*⁷

Rydym yn cefnogi cynigion Llywodraeth Cymru i eithrio pobl sydd â phrofiad o fod mewn gofal rhag darpariaethau cysylltiad lleol mewn deddfwriaeth ynghylch digartrefedd.

Addasrwydd llety dros dro

Clywsom yn uniongyrchol gan bobl ifanc a oedd wedi cael eu rhoi mewn llety amhriodol a hyd yn oed anniogel ar sail dros dro ac yn yr hirdymor. Darparwyd tystiolaeth helaeth hefyd am lety heb ei reoleiddio (gwasanaethau llety nad ydynt yn darparu 'gofal', fel llety gwely a brecwast, llety Air BnB a hosteli) a gelwir am wneud pob llety amhriodol o'r fath yn anghyfreithlon yng Nghymru.

Nodwn fod y Papur Gwyn yn cyfeirio at 171 o achlysuron pan roddwyd pobl rhwng 18 ac 21 oed sy'n gadael gofal mewn llety gwely a brecwast yn 2022-23 a'i fod yn cynnig egluro'r canlynol o fewn deddfwriaeth:

⁷ Senedd Cymru, 'Os nad nawr, pryd?', Mai 2023, tudalen 123

- Ar gyfer pobl o dan 25 oed, ni ddylid caniatáu defnyddio llety dros dro anaddas, gan gynnwys llety gwely a brecwast a llety a rennir, am unrhyw gyfnod o amser.
- Os yw pobl o'r grŵp oedran hwn i gael eu cartrefu mewn llety dros dro, rhaid iddo fod yn llety â chymorth.
- Ni ddylai pobl ifanc 16-17 oed fyth gael eu rhoi mewn llety dros dro heb gymorth sy'n canolbwyntio ar oedolion.

Rydym yn cefnogi cynigion Llywodraeth Cymru mewn perthynas â llety dros dro.

Dyraniadau tai cymdeithasol

Yn ystod ein hymchwiliad, clywsom fod pobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal yn aml yn cael trafferth cael mynediad at dai cymdeithasol. Clywodd yr Aelodau, oherwydd bod y stoc tai cymdeithasol yn annigonol, y gall hyd at 500 o bobl fod yn cystadlu am un eiddo. Daeth y Pwyllgor i'r casgliad a ganlyn:

"Dylai systemau fod ar waith fel nad yw pobl ifanc sy'n gadael gofal yn gorfod adrodd eu bod yn ddigartref. Dylai deddfwriaeth tai sicrhau bod profiad o fod mewn gofal yn flaenoriaeth bennaf i bolisiau dyrannu awdurdodau lleol a Landlordiaid Cymdeithasol Cofrestredig."

Gwnaethom argymhell y dylai pobl sydd â phrofiad o fod mewn gofal gael y flaenoriaeth uchaf mewn cynlluniau dyrannu tai.⁸

Nodwn fod y Papur Gwyn yn gwneud nifer o gynigion ar gyfer cynyddu cyfran y tai cymdeithasol i aelwydydd digartref. Un cynnig yw neilltuo blaenoriaeth ychwanegol i aelwydydd digartref yn ychwanegol at gategorïau blaenoriaeth resymol eraill. Cynnig arall yw 'caniatáu' i bobl sydd â phrofiad o fod mewn gofal ac sy'n ddigartref (a elwir hefyd yn y paragraff hwnnw yn bobl sy'n gadael gofal) i gael blaenoriaeth ychwanegol. Nid ydym yn glir o'r geiriad presennol a fyddai hwn yn bŵer disgresiwn i awdurdodau lleol.

Nodwn fod hyn yn wahanol i argymhelliad y Panel Adolygu Arbenigol y dylai pobl sydd â phrofiad o fod mewn gofal ffurfio chweched categori o'r enw blaenoriaeth resymol.⁹ Ein barn ni am fudd cynnig y Panel Adolygu Arbenigol yw na fyddai'n ei gwneud yn ofynnol i ymgeiswyr fod yn ddigartref. I'r gwrthwyneb, ni fyddai cynnig y Papur Gwyn ar gyfer blaenoriaeth ychwanegol (a allai fod yn ddisgresiynol) ond ar gael i bobl sy'n gadael gofal ac sy'n ddigartref. Mae gennym bryderon hefyd,

⁸ Senedd Cymru, 'Os nad nawr, pryd?', Mai 2023, tudalennau 123-124

⁹ Panel Adolygu Arbenigol, 'Rhoi diwedd ar ddigartrefedd yng Nghymru: Adolygiad deddfwriaethol!', 2023, tudalen 47

gan fod yr adran yn defnyddio termau gwahanol i gyfeirio at bobl sy'n gadael gofal, nad yw'n glir ai'r bwriad yw i hyn fod yn gymwys i bob person sydd â phrofiad o fod mewn gofal, yn unol ag argymhelliad y Panel Adolygu Arbenigol, neu ar adeg gadael gofal yn unig.

Argymhelliad 4: Rhaid creu chweched categori o'r enw 'blaenoriaeth resymol' ar gyfer pobl sydd â phrofiad o fod mewn gofal ni waeth beth fo'u statws digartrefedd, er mwyn eu hatal rhag mynd i mewn i'r system ddigartrefedd i gael mynediad at dai cymdeithasol.

Argymhelliad 5: Rhaid i ddeddfwriaeth sicrhau cysondeb rhwng digartrefedd a dyraniadau tai ac atal unrhyw ddarparwr tai cymdeithasol neu awdurdod lleol rhag 'ailgymhwyso' meini prawf cysylltiad lleol i bobl sydd â phrofiad o fod mewn gofal drwy eu cynlluniau dyrannu eu hunain.

Cydweithrediad aml-asiantaeth

Mae rianta corfforaethol yn ceisio hyrwyddo cydgyfrifoldeb ar draws gwasanaethau ac awdurdodau lleol i ddiogelu lles plant sy'n derbyn gofal a hyrwyddo eu cyfleoedd bywyd. Yr egwyddor sylfaenol yw y byddai riant corfforaethol da yn ceisio'r un canlyniadau i blant yn ei ofal ag y byddai riant da yn eu deisyfu ar gyfer ei blant ei hun. Mae Llywodraeth Cymru yn nodi bod rhaid i awdurdodau lleol weithredu dros y plant dan eu gofal fel y byddai riant cyfrifol a chydwybodol yn ei wneud.¹⁰

Argymhellodd ein hadroddiad y rhoddir sylfaen ddeddfwriaethol gref i rianta corfforaethol drwy roi dyletswyddau rianta corfforaethol penodol i amrywiaeth o gyrff cyhoeddus, gan gynnwys ond heb fod yn gyfyngedig i awdurdodau lleol, ac ymestyn eu dyletswyddau mewn perthynas â phlant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal.¹¹

Mae'r Papur Gwyn yn cynnig creu dyletswydd newydd ar amrywiaeth o gyrff - fel adrannau gwasanaethau cymdeithasol, byrddau iechyd, a landlordiaid - i adnabod y rhai sydd mewn perygl o fod yn ddigartref a chymryd camau i liniaru'r risg honno. Mae hefyd yn cynnig dull statudol o gydgysylltu achosion lle mae unigolion angen mewnbwn gan dri neu fwy o wasanaethau cyhoeddus.

Argymhelliad 6: Rhaid i Lywodraeth Cymru gryfhau ei chynigion i sicrhau cydweithrediad gorfodol rhwng gyrff cyhoeddus perthnasol mewn perthynas â'r holl bobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal ac eglurhad o ran beth y mae hyn yn ei olygu'n ymarferol.

¹⁰Llywodraeth Cymru, 'Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014: Cod Ymarfer Rhan 6 (Plant sy'n Derbyn Gofal a Phlant sy'n Cael eu Lletya)', Ebrill 2018, tudalen 70

¹¹ Senedd Cymru, 'Os nad nawr, pryd?', Mai 2023, tudalennau 43-45

Cynyddu'r cyflenwad tai

Yn ystod ein hymchwiliad, clywsom fod argaeledd a phriodoldeb llety yn broblem a bod diffyg tai yn "greisis...ofnadwy". Ysgrifennodd Arolygiaeth Gofal Cymru fod angen mwy o atebolrwydd aml-asiantaeth y tu hwnt i wasanaethau cymdeithasol i ddarparu mwy o opsiynau llety i bobl ifanc.¹²

Pwysleisiodd gweithwyr proffesiynol eraill inni fod rhieni biolegol sydd â phrofiad o fod mewn gofal angen mynediad at dai sy'n addas ar gyfer baban newydd-anedig. Clywsom fod rhieni biolegol sydd â phrofiad o fod mewn gofal yn fwy tebygol na rhieni eraill o gael gwared ar eu plant dros dro neu o gael cais i fynychu unedau mamau a babanod. Clywsom nad oes gan y rhan fwyaf o rieni geni unrhyw ddewis ond rhoi'r gorau i'w llety pan fyddant yn symud i ganolfan asesu rhieni gan na allant fforddio ei gadw. Pan fo'r rhiant yn denant tai cymdeithasol, efallai y bydd yr awdurdod lleol neu'r gymdeithas dai am ddod â'i denantiaeth i ben.¹³

Mae'n bleser gennym weld bod y Papur Gwyn yn nodi y dylid ystyried y rhai sy'n gadael gofal wrth asesu'r angen am dai â chymorth dros dro.

Mae'r Papur Gwyn yn datgan bod Asesiadau o'r Farchnad Dai Leol yn hanfodol er mwyn pennu gofynion tai lleol ac yn rhan allweddol o Gynlluniau Datblygu Lleol. Rydym yn nodi bod y Panel Adolygu Arbenigol hefyd wedi ystyried a allai newid deddfwriaethol helpu i gefnogi'r gwaith o adeiladu'r cartrefi cywir i ddiwallu anghenion tai lleol, yn enwedig anghenion sy'n gysylltiedig â digartrefedd. Argymhellodd y Panel fod adran 87 o Ddeddf Llywodraeth Leol 2003 yn cael ei diwygio i'w gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol ystyried eu hadolygiad a'u strategaeth digartrefedd, a'r lefelau digartrefedd yn eu hardal nawr ac yn y dyfodol, wrth lunio eu strategaeth dai ac Asesiad o'r Farchnad Dai Lleol.¹⁴

Gyda chynnydd sylweddol yn nifer y plant mewn gofal mae'n fwy hanfodol nag erioed bod Asesiadau o'r Farchnad Dai Leol yn adlewyrchu'n gywir anghenion pobl sydd â phrofiad o fod mewn gofal nawr ac yn y dyfodol, gan gynnwys rhieni sydd â phrofiad o fod mewn gofal.

Argymhelliad 7: Rhaid i Lywodraeth Cymru ailddatgan yn y ddeddfwriaeth dai newydd y gofyniad i gyrff cyhoeddus perthnasol gydweithredu â'i gilydd mewn perthynas â'r holl bobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal.

¹² Senedd Cymru, 'Os nad nawr, pryd?', Mai 2023, tudalennau 120-121

¹³ Senedd Cymru, 'Os nad nawr, pryd?', Mai 2023, tudalen 76

¹⁴ Panel Adolygu Arbenigol, 'Rhoi diwedd ar ddigartrefedd yng Nghymru: Adolygiad deddfwriaethol', 2023, tudalen 52

Argymhelliad 8: Rhaid i ddeddfwriaeth fod ar waith i sicrhau bod Aseidiadau o'r Farchnad Dai Leol (ac yn eu tro Cynlluniau Datblygu Lleol) yn adlewyrchu'n gywir anghenion pobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal ar hyn o bryd ac yn y dyfodol, gan gynnwys rhieni â phrofiad o ofal.

Argymhelliad 9: Er mwyn darparu llinell sylfaen o faterion tai perthnasol yng ngoleuni'r cynnydd sylweddol yn nifer y plant sydd â phrofiad o fod mewn gofal (a fydd yn arwain at lawer mwy o bobl sy'n gadael gofal), rhaid i Lywodraeth Cymru gomisiynu prosiect ymchwil untro penodol ledled Cymru i anghenion tai presennol a disgwylidig pobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal a rhieni sydd â phrofiad o fod mewn gofal.